

United States Holocaust Memorial Museum

Interview with Antanas Zabytis **RG-50.473*0098**

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Alicija Žukauskaitė: Pirmiausia norėjau jūsų paklausti. Koks jūsų vardas, pavardė? Kada gimėt, kur gimėt? Trumpai apie save papasakokite.

Antanas Zabytis: Aš būsiu Antanas Zabytis, gimęs Plungės... Sakyti, kaip dabar, ar kaip buvo to meto padėtis?

Alicija Žukauskaitė: Sakyt, kaip tų metų padėtis buvo.

Antanas Zabytis: Plungės valsčiuje esu gimęs, Videikių kaime. Dabar gyvenu Plungės mieste, pensininkas jau. Aš gimęs 1919 metais, gruodžio mėnesį. Šiuo metu esu pensininkas, nieko nedirbu.

Alicija Žukauskaitė: Sakyt, kada jūs atsikraustėt į Plungę?

Antanas Zabytis: Atsikrausčiau 1940 metais maždaug vasario mėnesį.

Alicija Žukauskaitė: Ir apsigyvenot pačioje Plungėje?

Antanas Zabytis: Pačioje Plungėje, ir tebegyvenu iki šiol, tik skirtingose gatvėse.

Alicija Žukauskaitė: Sakyt, ar jums buvo pažystama Plungės žydų bendruomenė?

Antanas Zabytis: Ne tik kai pačioje Plungėje kai gyvenau, bet ir kaime kai gyvenau, kai mažas vaikas buvau, prie tėvų, man dažnai teko su jais reikalų turėti, su žydais, vienu žodžiu. Toks reikalas buvo, matot. Kaip tada buvo įprasta, pavyzdžiui, kaime, turi žmonės gyvulių, pavyzdžiui, karvių. Karvė atsivedė veršiuką, nori jį parduoti, tai daugumoj tuos veršiukus pirkdavo žydai. Pas juos turėjai būti užsiregistravęs, kad būtent tą dieną tas veršiukas yra gimęs, ir po septynių dienų, kai atveši į turgų, galėsi parduoti. Jei jis būdavo nesulaukęs septynių dienų, tai žydai nepirkdavo, draudžiama buvo. Mane, kaip vaiką, aš buvau dešimties metų, sakyt, devynių metų, (siųsdavo). Iš kaimo į miestą ateiti būdavo aštuoni kilometrai. Aš ateidavau užregistruoti tą veršiuką. Va taip. Atvažiuodavom į turgų, daugiausia sustojimo vieta buvo pas žydus atvažiavus.

Alicija Žukauskaitė: Tai jūs juos pažinojote asmeniškai?

Antanas Zabytis: Nu, žinoma.

Alicija Žukauskaitė: O pačioje Plungėje?

Antanas Zabytis: Plungėje aš mokiausi šaltkalvystės amato, daug reikalų nebuvo.

Alicija Žukauskaitė: Papasakokite, ką prisimenate iš pačios karo pradžios, kai prasidėjo karas, kaip atrodė Plungė, kas čia vyko.

Antanas Zabytis: Reikia man pagalvoti. Aš ir dabar į politiką nesigilinu, ir tada nesigilinau. Karo pradžia buvo man tokia, kad aš dar kaime gyvenau, tarnavau pas ūkininką. Pakely buvo toks laukas, o aš ėjau su arkliais, dirvas ariau. Kažkas pravažiuodamas pasakė, kad karas prasidėjo, vokiečiai užpuolė Lenkiją. Nu, vokiečiai Lenkijoje, kiek jie tenai, metus laiko pakariavo su lenkais, o paskui buvo sudarė kažkokią Molotovo-Ribentropo sutartį su Stalinu, reiškia, vokiečiai. 1940 metais atvažiavo rusai, užėmė Lietuvą, okupavo. O sekančiais metais jau vokiečiai užpuolė rusų armiją, iš Lietuvos išvarė į Rusiją. Nu, ir viskas, vyko karas vos ne keturis metus. Leningradą ėmė, Maskvą ėmė, bet nepaėmė.

Alicija Žukauskaitė: Norėčiau sugrįžti į 1940 metų birželio mėnesį. Kaip pasikeitė žydų gyvenimas tuo laiku Plungėje?

Antanas Zabytis: Vokiečiai, kai užėmė Lietuvą, nežinau, kiek ten truko, ar mėnesį, ar du, žydus suvarė į šulę (sinagogą), į jų bažnyčią, visus į vieną krūvą, iš miesto rinko, niekur nė vieno neliko.

Alicija Žukauskaitė: O jūs matėt, kaip rinko į tą šulę?

Antanas Zabytis: Kad ne, aš nekreipiau dėmesio, tokiais reikalais neužsiėmiau.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

Alicija Žukauskaitė: O ką jūs matėt po to? Jie šulėj buvo, o paskui juos išvežė?

Antanas Zabytis: O iš tos šulės juos paskui išvežė šaudyt. Taip juos ir sunaikino, reiškia.

Alicija Žukauskaitė: O jūs matėt, kaip juos išvežė, kaip šaudė?

Antanas Zabytis: Nemačiau, aš tik mačiau sušaudytus. Mane patį paėmė, sekmadienio diena buvo, paėmė iš bažnyčios išėjus, po sumos, susodino į mašinas vokiečiai, ant kiekvieno kampo buvo kareivis su šautuvu ir su šuniu. Šunį turėjo kiekvienoj mašinoj. Mašinos didelės, dyzelinės. Po kokius trisdešimt susodino. Žmogus prie žmogaus. Kol pirmas neatsikels (neatsistos), kiti neatsikels. Nuvežė mus į sušaudytų žydų vietą. Ar jūs buvot ten kada nors?

Antanas Zabytis: Ne, nebuvo.

Antanas Zabytis: Čia netoli, kokie trys kilometrai už miesto. Na, va, mums teko laidoti, jau jie buvo sušaudyti.

Alicija Žukauskaitė: O kiek mašinų iš viso buvo?

Antanas Zabytis: Nu, ar trys, ar keturios, nežinau, neskaičiavau. Mes jau buvom užtirpę. Mes jau žinojom, kad tuos žydus šaudė. Ir ką tu padarysi, jie daro savo. Mes buvom į bažnyčią suėję. Jau paėmė vokiečiai ir sodina į mašinas, tai mums, kaip sakant, jau pilnos kelnės buvo baimės, neduok Viešpatie. Mes visi galvojom, kad veža ir mus šaudyt, vo. Ir mes buvo šoko būsenoj, bet nieko nepadarysi, nepabėgsi, nieko. Nuvežė ten, vienas pasakė, bet aš neatsimenu, kas jis toks buvo, ar valdžios atstovas, ar kas, vyrai, jūsų prievolė yra sulaidot tuos žmones. Tranšėjos buvo iškastos.

Alicija Žukauskaitė: O tas žmogus, kuris davė tokią komandą, jis kokia kalba kalbėjo?

Antanas Zabytis: Lietuviškai. Jei jis būtų šnekėjęs kokia nors kita kalba, niekas nebūtų supratęs. Iš bažnyčios išėjom, sugriebė, susodino, nuvežė ten, įdavė kastuvus, ir prašom, dirbkit. Kol nesulaidosit, nepadarysit kaip reikiant, nenueisit niekur. O visa ta laidojimo zona, aš nežinau, kiek ten galėjo būti kvadratinių metrų. Nemaža tokia pievelė, gal ketvirtadalis hektaro, gal ir pusė hektaro buvo. Kareivis prie kareivio buvo gal kas penkis metrus, žiedu tokiu aplinkui apsupta buvo. Vienas kitas turėjo šunį, o daugiausia su šautuvais.

Alicija Žukauskaitė: Tie kareiviai buvo uniformuoti? Su kokiom uniformom jie buvo?

Antanas Zabytis: Uniformuoti. Buvo ir Lietuvos tie, kaip sakant, baltaraiščiai, ir buvo vokiečių.

Alicija Žukauskaitė: Tie baltaraiščiai buvo be uniformų, tik su baltais raiščiais, ar jie buvo su uniformom?

Antanas Zabytis: Jie buvo vienas su uniforma, kitas be uniformos, bet ar raiščius turėjo, aš gerai negaliu atsiminti. Bet juos vadino baltaraiščiais. Žmonės nežinojo, kaip juos reikia įvardinti, jie buvo baltaraiščiai.

Alicija Žukauskaitė: Kai jūs atvažiavot prie tų duobių, ką jūs pamatėt? Koks vaizdas buvo?

Antanas Zabytis: Vaizdas buvo kraupus. Tai buvo, žinok, šaudyta su sprogstamom kulkom, va. Kitam į galvą kai šauta, tai pusė galvos nunešta, kitur viršugalvis, kitur šonas galvos. Jeigu į liemenį pataiko, tai kitoj pusėj išlindusi išsineša gabalą to kūno dalies. Sudraskyti buvo.

Alicija Žukauskaitė: Ar jie buvo aplink tą duobę, ar jie viduj buvo?

Antanas Zabytis: Matot, kai pirmą partiją nuvežė, nežinau aš to skaičiaus, jiems uždavė išsikasti duobes, kanalus tokius, ilgus, žinok, po kokius dvidešimt ar trisdešimt metrų.

Negaliu nustatyti, seniai tas buvo, aš nematavau, dar kitas dalykas buvo, mes buvom šoko

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

būsenoj. Mes laukëm, kada į mus šaus. Kai nuvažiavom ten prie duobės, tai pasakė, - jūsų pareiga yra užkasti tuos žmones. Nu, va. Tai tie žydai buvo išrengti iki baltųjų (apatinių rūbų). Turėjo tik apatinius drabužius tiek moterys, tiek vyrai. Ir visi jie gulėjo vienas taip, kitas kitaip, sukryžiuoti, ir liepė į tas tranšėjas... O tos tranšėjos buvo žmogaus ūgio ir pločio, kad galėjai skersai sukrauti. Pirmoji partija išsikasė tas duobes. Palauk, kaip ten buvo? Išsikasė ir juos sušaudė. Antra partija, kai buvo atvežta, tuos kai sušaudė, tai tuos pirmuosius užkasė tie, kurie buvo antroje partijoje. Tai jie užkasė, išlygino tą duobę ir dėl savęs išsikasė. Trečią partiją atvežė, įsakė jiems užkasti tuos ir išsikasti duobę sau. Taip, kol visi pasibaigė. O paskutiniųjų sušaudytų, gal pora šimtų, gal tiek nebuvo, aš neskaičiavau, tai jau nebuvo kam užkasti, tai sugaudė mus visus, einant iš bažnyčios. Senus vyrus ir moteris išvarė lauk, o mus, jaunesnius, buvau dvidešimt dvejų ar trijų metų, tokio amžiaus, mus surinko, nuvežė ten užkasti paskutinę likusią partiją. Kai užkasėm, tai ir viskas. Ir laidojimas taip vyko. Ten tie lavonai susikryžiaavę įvairiai. Kaip jie virto, tai niekas jų netvarkė, niekas nežiūrėjo, svarbu, kad buvo numiręs žmogus. O mes, kai jau nuvežė ten, turėjom po vieną paguldyti taip kaip reikia, kitą greta, greta. Vieną partiją kai priguldė tų žmonių, tuojau užpylė chloro, aš tik nežinau, kokį kiekį pylė, kad nebūtų kvapo ar choleros kokios nors, užkrėtimo. Paskui dar ant viršaus dėjo, nežinau, kiek, bet jie gilokai yra palaidoti, panašiai pusanatro metro, maždaug. Man atrodo, kad dvi eilės bent buvo.

Alicija Žukauskaitė: Tai jums reikėjo sunešioti tuos kūnus?

Antanas Zabytis: Be abejo. Jie buvo ant tranšėjos kranto (krašto), reikėjo sukilnoti, sulyginti, sudėti toj duobėj, ir tada paskiau tom pačiom žemėm iškastom reikėjo užkasti.

Alicija Žukauskaitė: Tai jūs turėjote įlipti į tą duobę?

Antanas Zabytis: Nu, be abejo, kaip jūs manot. Vieni buvo duobėj, kiti virš duobės, kiti kasė.

Alicija Žukauskaitė: O jūs kur buvot? Ar jūs lipot į duobę, ar jūs kasėt?

Antanas Zabytis: Nu, viską dariau, pakaitom ir visaip.

Alicija Žukauskaitė: Kiek laiko jūs maždaug dirbot?

Antanas Zabytis: Galėjo būti porą ar trejetą valandų, aš nežinau, laikrodžio tuo metu nebuvo, neturėjom to laikrodžio, nežinau. Nu, apie kokias tris valandas. Dar vienas toks įvykis buvo, kad vienas žydukas, kiek jis ten, gal penkiolikos, gal šešiolikos metų, gal kaip, jis buvo po eglaitę. Eglaitė buvo jauna, ir šakos buvo iki pat žemės, tai jis buvo susirangęs apie tą eglaitės liemenį, ir kažkodėl atsikėlęs ėmė bėgti jis. Tai pamatė tie, kurie buvo apsaugoj, kareiviai pamatė, kad jis bėga atsikėlęs, pasivijo, jis įklimpo į malūno užtvanką, į liūnus tokius, ir jį nušovė, parvežė, palaidojom, va.

Alicija Žukauskaitė: Ar galėtumėte papasakoti, kaip atrodė tas laukas aplink duobę, ar matėt ką nors ypatinga miškelyje, krūmuose. Kaip tai atrodė?

Antanas Zabytis: Ypatinga nieko ten nebuvo. Ten yra lyg toks piliakalnis, lyg šiaip sau tokia kalva yra. Ten buvo laisvamaniai nusipirkę žemės sklypą savo kapinėms. Bažnyčia nepriėmė į kapines tų laisvamanių, tai jie nusipirko sau kapines. Prieškalnėj to kalnelio tiems žydams nužiūrėjo vietą. Aukštų medžių nebuvo, krūmynai tiktai, lazdynai, tokie neaukšti medžiai. Ten nieko ypatinga nebuvo. Kad jūs turėtumėt norą, čia pat, trys kilometrai, nuvažiuotumėm. Aš nesu buvęs jau daug metų ten.

Alicija Žukauskaitė: O vaikų matėt sušaudytų?

Antanas Zabytis: Mačiau, mačiau, buvo. Vieną mačiau tokį ypatingą įvykį. Kiek jis metų turėjo, jis daug neturėjo, gal metinukas tas vaikas buvo, ta moteris prisipaudo, tai kai ta

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

kulka davė per tą vaiką, per tą moterį, tai moteriai nugara išnešta buvo, nugarkaulis buvo išgadintas, va. Gali užrašyt tokį dalyką. Tai tiek žinių iš mano pusės, ko daugiau norėtumėte?

Alicija Žukauskaitė: Dar aš norėjau paklausti, ar jūs pažinojote ką nors iš tų, kurie saugojo, šaudė ar buvo aplinkui sargyboje, kaip tik ten, prie tos duobės?

Antanas Zabytis: Ne, tokių ne... Aš kaimo vaikiš buvau, labai daug tų pažydamų neturėjau. Aš pas ūkininkus tarnavau, ir man nebuvo laiko bendrauti su jais.

Alicija Žukauskaitė: Aš norėčiau sugrįžti prie bažnyčios epizodo. Jūs pasakėte, kad jūs, būdamas bažnyčioje, žinojote, kad šaudė žydus.

Antanas Zabytis: Taip.

Alicija Žukauskaitė: O iš kur jūs žinojote?

Antanas Zabytis: Na, argi dabar nėra tokių paskalų? Kas valstybėj randasi, tai paskalos tuojau pat. Tas Brazauskis (prezidentas A.M.Brazauskas) sužino vėliau, negu ta bobutė, kuri gatvėje vaikšto. Ar ne taip yra? Na, vat. Paskalų tų nieko neužgniausi. Aplink jų bažnyčią (sinagogą) buvo tvora aukšta, aptverta lentomis.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, jūs buvot tikintis žmogus, jūs eidavote į bažnyčią. Ar kas nors per pamokslą ką nors sakė, kaip nors komentavo tai, kas vyksta?

Antanas Zabytis: Ne, negirdėjau aš.

Alicija Žukauskaitė: Kunigas nieko nesakė?

Antanas Zabytis: O ką jis gali sakyti? Gal jis ir žinojo, bet netikiu, kad jis būtų skelbęs tokį dalyką. Čia buvo karo laikas, komendanto valanda buvo visą laiką, naktimis negalėjai vaikščioti. Tai ne taip, kaip dabar vaikėzai vaikšto naktimis ir daro visokius... Tada langai turėjo būti užmaskuoti, kad į gatvę nešviestų. Gatvėj nebuvo lempų, kad lėktuvai nepamatytų.

Alicija Žukauskaitė: Tai tą dieną, kai jūs atėjote į bažnyčią, ar jūs žinojote, kad žydų sinagogoje nebėra?

Antanas Zabytis: Žinojom, kaip nežinosi, juk vežė, šaudymas buvo girdėtis.

Alicija Žukauskaitė: Jūs girdėjote šaudymą?

Antanas Zabytis: Nu, kaip negirdėsi? Juk čia pat, trys kilometrai, kiek čia buvo. Tvatijo serijomis. Sušaudė, kol kitą (partiją) atvežė, pertrauka buvo.

Alicija Žukauskaitė: Tai jūs tą šaudymą girdėjote prieš bažnyčią ar tada, kai jus griebė iš bažnyčios?

Antanas Zabytis: Mes naktį jau girdėjom ar vakarop. Ar šeštadienio vakarą juos pradėjo šaudyti ir sekmadienio dieną baigė. Sekmadienis buvo, nes mes buvom bažnyčioj. Po sumos tam laike jau žydai buvo sušaudyti. Pirmą ar antrą valandą mus sugriebė, išėjom iš bažnyčios, sugriebė, nuvežė ten, paskutinė partija buvo sušaudyta.

Alicija Žukauskaitė: O prie bažnyčios ar girdėjosi šaudymas?

Antanas Zabytis: Prie bažnyčios ką tu girdėsi. Aš buvau kaime ryto metą, paskui atvažiavom į bažnyčią. Šiaip aš gyvenau mieste, bet sekmadieniai važiuodavau į kaimą padėti tėvams šieno pjauti, tada buvo šienapjūtė, liepos mėnuo.

Alicija Žukauskaitė: Papasakokite man pabaigą. Jūs užkasėte, sutvarkėte viską, ir kas toliau?

Antanas Zabytis: Toliau viskas.

Alicija Žukauskaitė: Jums pasakė, kad jūs galite eiti?

Antanas Zabytis: Galite eiti. Ir aš pardožiau į savo namus, į kaimą septynis ar aštuonis kilometrus nuo žydų kapavietės. Bet aš buvau ant tiek... Lyk koks mirażas... Aš, būdavo,

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

akis užmerkiu ir aš matau visus žydus kruvinus, tas galvas su plaukais alksniuose pasikabinusias. Toks mirażas baisus, žinai, ir kvapas į nosį. Buvo šilta labai liepos mėnesį. Tas kraujo kvapas. Ten buvo tiek kraujo. Tas kvapas ir ta chlora, kurią barstant lavonų, toks bjaurus kvapas. Po savaitės ar po kiek aš patraukiu (įkvepiu), ir tas kraujo ir tų miltelių kvapas (tebebuvo). Ir akis užmerkiu, ir matau. Žinok, naktį negalėjau užmigti. Tokia baimė kažkokia. Juk aš žinau, kad vokiečiai sušaudė tuos žydus, dirbo savo darbą. Va, tokia pabaiga buvo. Ko dar nori? Šnekėk (juokiasi). Nu, va, tokia politika buvo, taip buvo. Tiek aš žinau, tiek galiu papasakoti. Aš ir anekdotų daug žinau, ne apie žydus, bet ir apie žydus. Man reikia kalbos temą sukurti. Kai sukuri kalbos temą, tai aš prisimenu anekdotą, o šiuo momentu aš nieko negaliu pasakyti.

Alicija Žukauskaitė: Jūs viską papasakojote, kas mus domina.

Antanas Zabytis: Jūs tik apie vienos dienos epizodą pasiteiravot. Kai aš buvau mažas, iki dvidešimties metų, kaime gyvenau... Su žydais kaimo žmonių buvo – ypatingą ryšį turėjo, ypatingą ryšį turėjo su žydais. Ir nebuvo jokių konfliktų, niekuomet. Žydai, žinok, visi turėjo pinigų, biznierių buvo. Pasiskolinai iš žydo, ir jis tau paskolins. Neatidavei, žinok, kitą kartą nebeužeik, negausi nieko. Toks charakteris buvo. O šiaip jokių konfliktų nežinau /techninė pauzė/.

Alicija Žukauskaitė: Jūs gana smulkiai papasakojote, kad žydai patys turėjo išsikasti sau duobes, kita partija turėjo juos užkasti ir taip toliau. Kai nieko nebeliko, tai tada jūs turėjote užkasti. Sakykit, prašau, iš kur jūs žinojote apie tokią sistemą, kad taip buvo?

Antanas Zabytis: Nu, kai mes nuvažiuojom į vietą, mes pamatėm.

Alicija Žukauskaitė: Bet jūs nematėt kasančių duobes žydu, iš kur jūs žinojot?

Antanas Zabytis: Taigi mes pamatėm... Aš nežinau... Jeigu jie vežė, sakysim, dešimtį kartų, dešimt partijų buvo, ir dešimt buvo tų tranšėjų, kapaviečių. Kas kitas kas? Juk kito žmogaus neįsileido į teritoriją. Įsileido tik mus, ir ten stovėjo kas penki metrai kareivis prie kareivio. Dar su šunimis. Ten ir paukštis neužskrido, va.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, ar jūs matėt prie tos kapavietės kokių nors rūbų?

Antanas Zabytis: Nu, jie nusirengė, tai ir buvo krūvoj sukrauta.

Alicija Žukauskaitė: Aš noriu paklausti dėl tų rūbų. Ką jūs matėt?

Antanas Zabytis: Buvo rūbų, ir moteriškų, ir vyriškų. Vyrų ir moterų rūbai buvo, viršutiniai. O jie visiškai pliki, išrengti nebuvo.

Alicija Žukauskaitė: O ten viena krūva buvo ar kelios krūvos buvo?

Antanas Zabytis: Negaliu tepasakyti, gal buvo dvi ar trys, perkūnas žino, žinau, kad buvo krūvoj.

Alicija Žukauskaitė: Kokio didumo galėjo būti ta krūva? Kaip žmogaus ūgis, mažesnė, didesnė?

Antanas Zabytis: Nu, angeliuk, suaugusių žmonių buvo drabužiai, vaikų – vaikiški drabužiai...

Alicija Žukauskaitė: Tai čia buvo surūšiuota?

Antanas Zabytis: Ne, aš nemačiau to, buvo viskas krūvoj, vienoj krūvoj. Ir moterų, ir vyrų, ir vaikų bendroj krūvoj.

Alicija Žukauskaitė: O pabaigoj ar teko matyti, kad kas nors imtų ką nors iš tos krūvos?

Antanas Zabytis: Ne. Mums pasakė „raus“, eik namo, ir mes išsiskirstėm kaip numirėliai. Išsigandę žmonės, bejausmiai, va. Ten nieko daug negalėjai...